

*Спеціалізованій вченій раді К 26.055.05
Київського національного торговельно-
економічного університету*

ВІДГУК

*офіційного опонента на дисертаційну роботу **Масько Анни Миколаївни**
на тему «**Інститут державної влади в системі конкурентних відносин**»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки*

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Трансформація національної економіки, її інтеграція в європейський та міжнародний економічний простір, ставить перед вітчизняною економічною наукою нові завдання. Традиційне уявлення про державу сьогодні виявляється вже застарілим, таким, що не враховує цілий ряд прихованих і формально легітимних практик її впливу на ринкову рівновагу, а також неспроможностей такий вплив забезпечити. Відповідно, незрозумілим стає баланс інституційних впливів держави і ринку загалом, а також його вплив на систему конкурентних відносин в економіці.

Якщо дослідження ринкової структури, стану та перспектив розвитку конкуренції і конкурентної політики за останнє десятиліття уже стали традиційними у вітчизняній економічній науці, то дослідження інституційної функції держави в контексті зміни відповідних предметів дослідження, оцінки способів та результатів формування і підтримання дієвого інституційного середовища, а також практичних заходів державного стимулювання розвитку конкурентних відносин, зумовлюють актуальність дисертаційної роботи Масько А.М.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Дисертація виконана на кафедрі економічної теорії та конкурентної політики відповідно до планів науково-дослідних програм Київського національного торговельно-економічного університету. Автор *долучився до*

виконання таких науково-дослідних робіт: «Розвиток конкуренції на внутрішньому ринку України» (номер державної реєстрації НДР 0113U000522, довідка № 1446/24 від 20.06.2019 р.); «Соціально-економічні ефекти державного регулювання внутрішнього ринку в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації НДР 0115U000567, довідка № 1469/20 від 24.06.2019 р.); «Державне регулювання внутрішнього ринку в умовах глобальної конкуренції» (номер державної реєстрації НДР 0118U000046, довідка № 1447/24 від 20.06.2019).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертації відображає логіку наукового пошуку, яка дозволяє сформулювати ключові аспекти проблеми та визначити послідовність кроків її вирішення. Зміст дисертації свідчить про ґрунтовне узагальнення та розробку теоретико-методологічних основ та організаційних зasad формування ефективного інституту державної влади в системі конкурентних відносин. У вступі автором здійснено обґрунтування актуальності теми дослідження, сформульовані мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, визначено практичну значущість роботи. Текстовий матеріал дисертації доповнений графіками, схемами, таблицями, додатками. Зокрема налічується 12 таблиць, 32 рисунки та 3 додатки.

Варто відмітити опрацювання автором значного обсягу наукової літератури, законів та підзаконних нормативно-правових актів у сфері конкурентної політики та регуляторної діяльності, аналітично-довідкові матеріали міжнародних інформаційно-аналітичних агентств тощо. Усе це стало основою ґрунтовного теоретико-економічного обґрунтування ролі і місця інституту державної влади в системі конкурентних відносин на окремих ринках та в економіці загалом, а також розробки на цій основі пропозицій щодо реформування інституційного середовища конкуренції.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 12 наукових працях (з них одноосібних – 11), у тому числі: 6 – у наукових фахових

виданнях та у виданнях, включених до міжнародних наукометрических баз даних, 6 – в інших виданнях, що відповідає встановленим вимогам.

Наукові положення, рекомендації та висновки, що наводяться в дисертаційній роботі Масько А.М., апробовані та отримали застосування в практичній діяльності, про що свідчать довідки про впровадження результатів дослідження.

Наукова новизна і практична цінність дисертаційної роботи.

На захист автор виноситься шість позицій наукової новизни, що загалом відображає та теоретично обґрутує зміну ролі інституту державної влади в системі конкурентних відносин, систематизує наявну множину наукових підходів до вивчення відповідної проблематики, вдосконалює понятійно-категоріальний апарат.

У дисертаційній роботі автором *вперше* систематизовано моделі інституційної взаємодії держави і ринку за ознакою балансу взаємного впливу державної та економічної влади. Перша група моделей ілюструє інституційне домінування держави над іншими економічними акторами, які фактично конкурують між собою за запровадження сприятливого для них державного регулювання. Останнє формує механізм збалансування суспільних інтересів і пояснює сприятливість відповідних моделей для розвитку конкуренції. Друга група моделей пояснює механізми спільнотої інститутотворчості суб'єктів державної і економічної влади в цілях довгострокової максимізації політичної та економічної ренти шляхом її вилучення у решти учасників ринку, що обґрутує їх негативний ефект на систему конкурентних відносин у довгостроковому періоді. Відповідно запропонована здобувачем класифікація моделей дозволяє більш точно спрогнозувати розвиток конкурентних відносин в окремих галузях чи економці загалом, забезпечує теоретико-економічну базу для розробки дієвої конкурентної політики держави.

Удосконалено методологічний підхід до періодизації розвитку конкурентної політики в Україні. Обговорювані раніше підходи до періодизації

базувалися на принципі послідовності, який передбачає старт нового етапу після повного виконання завдань попереднього. Втім конкурентне середовище є живим і динамічним, воно видозмінюється у часі, реагуючи в тому числі й на вимоги та обмеження встановлювані державою, породжуючи нові виклики навіть тоді, коли старі завдання ще знаходяться на етапі виконання. Здобувач пропонує розглядати еволюцію конкурентної політики на основі кумулятивного підходу, відштовхуючись не стільки від переліку виконаних завдань, скільки від кола викликів, з якими суб'єктам такої політики приходиться стикатися, від міри концентрації зусиль на їх подоланні та соціально-економічного ефекту, отриманого від останнього.

Розширено наукові уявлення про сутність адміністративних бар'єрів шляхом включення до їх складу не тільки суто правових обмежень для здійснення господарської діяльності, алеї множини неформальних, серед яких корупція, бюрократизм, інформаційна асиметрія й інформаційні маніпуляції. Оскільки останні є надзвичайно поширеними у вітчизняній економіці відповідне категоріальне уточнення дозволить більш ефективно протидіяти їх негативному впливу на розвиток конкурентних відносин.

Наукову цінність мають розробки Масько А. М., присвячені удосконаленню теоретичних зasad адвокатування конкуренції в системі органів державної влади, зокрема запропоноване нею розширення кола суб'єктів адвокатування шляхом включення до нього не тільки суб'єктів конкурентної політики держави (насамперед, Антимонопольного комітету України), але й інших державних інституцій, ринкових акторів, експертну спільноту, громадськість. Зазначені групи суб'єктів адвокатування, характеризуються різними і навіть протилежними інтересами, що гарантує збалансованість процесу адвокатування і його позитивний вплив на інституційне середовище конкуренції.

Дістали подальшого розвитку детермінація еволюції теоретичних підходів щодо місця і ролі інституту держави у регулюванні економіки та

теоретико-економічне обґрунтування траєкторії реформування структури природно-монопольних галузей в Україні.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що зроблені теоретичні узагальнення та висновки дисертаційного дослідження доведені до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій.

Результати дисертаційного дослідження використано в практичній діяльності Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації (довідка № 02-25/2796 від 29.11.2018.) – в частині визначення пріоритетних напрямків дерегулювання економіки; Київської торгово-промислової палати (довідка № 1716-1/361 від 13.08.2019), що стосується питань зниження рівня адміністративних бар'єрів та системи інструментів адвокатування конкуренції для створення сприятливих умов господарської діяльності. Пропозиції вдосконалення підходів до цінового регулювання та регулювання якості послуг, у тому числі сервісного обслуговування споживачів підприємств житлово-комунального господарства, використовує у своїй діяльності комунальний концерн «Центр комунального сервісу» (довідка № 02/8081 від 04.09.2019). Окремі положення, висновки та пропозиції, які містяться в дисертаційному дослідженні, застосовувалися в освітньому процесі Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 1459/22 від 21.06.2019).

Зміст та основні положення дисертації.

У першому розділі роботи автором здійснено достатньо ґрутовний аналіз теоретико-методологічних зasad дослідження інституту державної влади. При цьому заслуговують на увагу з теоретичної та практичної точок зору здійснена автором систематизація суб'єктів та ресурсів влади за видами та рівнями її реалізації (параграф 1.1), встановлений взаємозв'язок між фазами економічних циклів М. Кондратьєва та формуванням нових теоретичних вчень про роль держави у регулюванні економіки (параграф 1.2) та систематизація моделей інституційної взаємодії держави і ринку за ознакою балансу взаємного впливу державної та економічної влади

(параграф 1.3), що в науковій літературі досі не знаходило належного відображення.

Другий розділ. Автором обґрунтовано зміну підходів до періодизації конкурентної політики в Україні, виокремлено три основні етапи її еволюції та детерміновано основні виклики для розвитку конкуренції на сучасному етапі (параграф 2.1). Практичною цінністю характеризуються запропоновані в роботі заходи щодо підвищення рівня ефективності інституту оскаржень в сфері публічних закупівель та вдосконалення конкурентної політики в сфері надання державної допомоги (параграф 2.1). У параграфі 2.2 систематизовано адміністративні бар'єри для потенційної конкуренції в Україні залежно від етапів здійснення господарської діяльності, розроблено пропозиції щодо їх зниження. У параграфі 2.3 автором охарактеризовано сучасну систему державного регулювання ринків природної монополії через призму трьох основних функцій такого регулювання: забезпечення недискримінаційних умов доступу до ключового ресурсу природної монополії; встановлення справедливого рівня цін на продукцію суб'єктів природних монополій; забезпечення належної якості природно-монопольних послуг.

У третьому розділі роботи викликають інтерес розроблені здобувачем рекомендації щодо реформування інституційного середовища конкуренції шляхом дерегуляції економіки та запропоновані у зв'язку із цим напрямки дерегуляції економіки в Україні, для обґрутування яких автором досліджено показники індексу економічної свободи та Індексу сприйняття корупції в Україні (параграф 3.1). На увагу і позитивну оцінку заслуговують розроблений автором алгоритм реформування структури природно-монопольних галузей і системи їх державного регулювання (параграф 3.2) та механізм адвокатування конкуренції в системі органів державної влади (параграф 3.3). Позитивним є дослідження світового досвіду практик адвокатування конкуренції (параграф 3.3).

Автор досить фахово, на високому рівні виділяє зі вказаної проблематики та розвиває важливі наукові питання, ставить та вирішує

завдання, отримує повноцінний, обґрунтований науковий результат, сформульований у вигляді висновків та наукової новизни.

Відповідність теми дисертації профілю спеціальності.

Мова, стиль і структура викладу результатів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня. Логіка викладення результатів дослідження узгоджується з назвою та структурою дисертаційної роботи. Зміст та результати дисертаційної роботи відповідають спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. Автор здійснила систематизацію суб'єктів та ресурсів державної, економічної та соціальної влади за видами та рівнями її реалізації, надає їхню характеристику (Рис. 1.1.). Проте, в параграфі 1.1. дисертаційної роботи не розглядається політична влада. Тому, не зрозумілим залишається як здобувач співвідносить державну владу та політичну владу. На нашу думку, дане питання залишилося не розкритим.
2. Наведені автором статистичні дані характеризуються різними хронологічними рамками дослідження. Наприклад, динаміка індикаторів інституційного монополізму в Україні за даними Глобального індексу конкурентоспроможності охоплює період з 2011 по 2018 рр. (табл. 2.2, с. 85), аналіз впливу факторів, що перешкоджають веденню бізнесу в Україні, який проводить Всесвітній економічний форум за результатами опитування топ-менеджерів компаній, наведено за період 2009-2018 рр. (рис. 2.8, с. 102), динаміка рівня індикаторів адміністративних бар'єрів за даними Рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business) показана в період 2003-2018 рр. (табл. 2.5, с. 109-110), характеристика індикаторів індексу економічної свободи України охоплює часові межі з 2009 по 2018 рр. (табл. 3.1, с. 142), показники балів України в рейтингу Індексу сприйняття корупції проілюстровані за період 2012-2018 рр. (рис. 3.1,

- с. 143). На нашу думку, варто було б їх звести до єдиного періоду дослідження.
3. У параграфі 3.2. дисертаційної роботи автор достатньо велику увагу приділяє реформуванню ринків електричної енергії та природного газу. При цьому поточний стан реформування структури природно-монопольних галузей водопостачання та водовідведення, на нашу думку, в дисертації розкриті недостатньо повно. Варто було б більше зупинитися на дослідженні цих галузей та запропонувати адекватні відповідному стану шляхи їх реформування.
  4. Автор, в параграфі 3.3 дисертаційного дослідження, наводить механізм адвокатування конкуренції в системі органів державної влади (Рис. 3.11., с. 183). Серед суб'єктів адвокатування виділено: Антимонопольний комітет України, інші органи державної влади, ринкові актори, експертна спільнота, громадськість. У даному переліку не показано органи місцевого самоврядування, які в результаті реформи децентралізації та власної компетенції, можуть відігравати важливу роль в адвокатуванні конкуренції. Тобто, уточнення та доповнення потребує опис та аналіз механізму адвокатування конкуренції в системі органів державної влади, шляхом включення до дослідження системи органів місцевого самоврядування.

Вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи та можуть розглядатися як рекомендації для розвитку подальших досліджень автора.

Загальний висновок.

Проведене рецензування дисертаційної роботи Масько Анни Миколаївни на тему «Інститут державної влади в системі конкурентних відносин», дозволяє зробити висновок, що мета роботи досягнута, а поставлені завдання – вирішені.

Дисертаційна робота є завершеним і самостійним дослідженням, в якому розглядається та представлене нове бачення вирішення наукового

завдання – визначення місця та ролі інституту державної влади в системі конкурентних відносин, що має важливе прикладне і наукове значення.

Автореферат дисертаційної роботи та публікації Масько А. М. розкривають основні положення та висновки дослідження. Автореферат відповідає дисертації за змістом та структурою.

За змістом, обсягом, актуальністю, теоретичним рівнем, науковою новизною та практичною значущістю дисертаційна робота на тему «Інститут державної влади в системі конкурентних відносин» відповідає вимогам пунктів 9 і 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Масько Анна Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри теоретичної
та прикладної економіки
Національного університету
«Львівська політехніка»*

Г.І. Скорик

